

УДК 730:599.742.73]:7.03'01+7.03'06(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-3-17>

Тетяна ШТИКАЛО,
orcid.org/0000-0002-7014-2915
старший викладач кафедри теорії і методики
декоративно-прикладного мистецтва та графіки
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
(Одеса, Україна) tanya.shtykalo@gmail.com

Артем ЧЕПУРКО,
orcid.org/0000-0001-5670-2261
магістр
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
(Одеса, Україна) mr.deidara1357@gmail.com

КОТИ В СКУЛЬПТУРНОМУ МИСТЕЦТВІ: СТАРОДАВНІЙ СВІТ ТА СУЧАСНІСТЬ

Дослідження розвитку того чи іншого художнього образу в загальній історії мистецтва, в різних напрямках та стилях завжди вимагає значної теоретичної та дослідницької роботи, ознайомлення та аналізу з культурного контексту. У випадку дослідження втілення певного образу у творчості конкретного художника, важливо проводити ознайомлення в контексті всього творчого шляху й мистецької діяльності. Поява та розвиток зображень кота в мистецтві Стародавнього Єгипту та творчості сучасних майстрів є основним питанням даної статті.

Об'єкт дослідження – образ кота чи кішки в мистецтві. **Предмет** дослідження – втілення в скульптурному мистецтві Стародавнього Єгипту та сучасних митців образу кота. **Методологія** дослідження базується на наукових засадах теоретичного осмислення проблематики та художньо-образному аналізі творів мистецтва.

Актуальність даної теми обґрунтовується рядом аспектів. Передусім акцентується на тому, що коти були одними з головних домашніх тварин людей протягом декількох тисячоліть. Їх природа, хоча і зберегла свою незалежність, що проявляється в норовливому характері котів, проте їх поведінка та захисна функція від гризунів сприяли включенню котів в життя людей. Саме тому в мистецтві з ранніх етапів існування розвиненого суспільства можна побачити зображення котів в різних видах мистецтва, на різноманітних поверхнях предметів. А це означає, що цей образ завжди був актуальним, однак популярність варіюється в різних суспільствах.

Констатовано, що саме в мистецтві Стародавнього Єгипту коти займали одне з ключових значень в культурному та релігійному житті суспільства. В порівнянні з іншими соціумами, саме стародавні єгиптяни звели котів в найвищий статус існування – божественного. Саме тому у статті було проаналізовано сакральні зображення котів у мистецтві Стародавнього Єгипту та зосереджено увагу не тільки на їх символічному значенні, але й на художньо-стилістичних особливостях та об'ємно-пластичних характеристиках, які використовували митці тих часів для створення скульптур котів. Констатовано, що переважна більшість скульптур котів у Стародавньому Єгипті були пов'язані зі богинею Бастет, або мали ритуальне значення.

В протизвагу зображенню котів в мистецтві Стародавнього Єгипту, проаналізовано практику сучасних скульпторів, в художній практиці яких коти займають чільне місце, а саме: Ф. Ботеро (1932), Я. Роззета (1945) та Т. Штикало (1978). Стаття визначає особливості втілення образу кота в художній практиці кожного з зазначених митців в контексті розвитку образу кота та кішки в всесвітньому скульптурному мистецтві.

Підсумовано, що зображення котів в мистецтві скульптури зазнало значних змін з плином часу, сакральні образи Стародавнього Єгипту є цілком протилежними сучасним практикам зображення котів в пластиці. Коти та кішки є не тільки важливою твариною в історії людства, а й важливим художнім образом для культури, і в різні епохи цей символ сприймається по різному.

Ключові слова: сучасне мистецтво, мистецтво Стародавнього Єгипту, скульптура, образ, кіт, кішка.

Tetiana SHTYKALO,

orcid.org/0000-0002-7014-2915

Honored Art Worker of Ukraine,

Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods Decorative Arts and Graphics
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky
(Odesa, Ukraine) tanya.shtykalo@gmail.com**Artem CHEPURKO,**

orcid.org/0000-0001-5670-2261

Master

South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky
(Odesa, Ukraine) mr.deidara1357@gmail.com**CATS IN SCULPTURE: THE ANCIENT WORLD AND THE MODERN**

The study of the development of one or another artistic image in the general history of art, in various directions and styles, always requires significant theoretical and research work, familiarization and analysis from the cultural context. In the case of the study of the embodiment of a certain image in the work of a particular artist, it is important to conduct familiarization in the context of the entire creative path and artistic activity. The appearance and development of cat images in the art of Ancient Egypt and the work of modern masters is the main issue of this article.

The object of research is the image of a cat in art. **The subject** of the study is the embodiment of the image of a cat in the sculptural art of Ancient Egypt and modern artists. The research **methodology** is based on the scientific foundations of the theoretical understanding of the problem and the artistic and figurative analysis of works of art.

The relevance of this topic is justified by a number of aspects. First of all, the emphasis is on the fact that cats have been one of the main pets of people for several millennia. Although their nature has retained its independence, which is manifested in the capricious character of cats, their behavior and protective function against rodents have contributed to the inclusion of cats in people's lives. That is why in art from the early stages of the existence of a developed society, you can see images of cats in various types of art, on various surfaces of objects. And this means that this image has always been relevant, but its popularity varies in different societies.

It has been established that it was in the art of Ancient Egypt that cats occupied one of the key values in the cultural and religious life of society. Compared to other societies, it was the ancient Egyptians who raised cats to the highest status of existence - divine. That is why the article analyzed sacred images of cats in the art of Ancient Egypt and focused attention not only on their symbolic meaning, but also on the artistic and stylistic features and three-dimensional plastic characteristics used by artists of those times to create cat sculptures. It has been established that the vast majority of cat sculptures in Ancient Egypt were associated with the goddess Bastet, or had ritual significance.

In contrast to the depiction of cats in the art of Ancient Egypt, the practice of modern sculptors in whose artistic practice cats occupy a prominent place, namely: F. Botero (1932), J. Rozzeta (1945) and T. Shtykalo (1978), was analyzed. The article defines the peculiarities of the embodiment of the image of a cat in the artistic practice of each of the mentioned artists in the context of the development of the image of a cat and a cat in world sculptural art.

It is concluded that the depiction of cats in the art of sculpture has undergone significant changes over time, the sacred images of Ancient Egypt are completely opposite to the modern practice of depicting cats in plastic. Cats are not only an important animal in human history, but also an important artistic image for culture, and in different eras this symbol is perceived in different ways.

Key words: modern art, art of Ancient Egypt, sculpture, image, cat, cat.

Постановка проблеми. Коти та кішки вже давно посіли важливе місце в житті людства й отримали визнання як одних з найулюбленіших домашніх тварин. Утім, ставлення до цих істот було відмінним в різні епохи. З самого початку формування людської цивілізації кішки були супутниками людей. На відміну від собак, яких люди повністю приручили шляхом селекції вовків, таким чином отримавши новий вид, між котами та людьми скоріше відбувалося взаємне партнерство. Таким чином, у своїй біологічній природі коти залишили більше свободи та незалежності. Разом з подальшим включенням котів в життя суспільства, вони все більше значили в культурно-

соціальному контексті. І згодом від утилітарних обов'язків по полюванню на гризунів та захисту їжі від них, коти стали декоративними улюбленцями, а інколи й повноцінними членами сімей. Своє втілення такі близькі відносини між людьми та котами знайшли в мистецтві. Пухнастими почали прикрашати все, від стін гробниць до гравіювання на посуді, коти стали художнім образом.

Для того, аби зрозуміти зміну сприйняття, а разом з тим і зображення котів в мистецтві скульптури, доцільно розглянути їх в найвіддаленіших хронологічних точках, адже на контрасті краще видно різницю. Тому обравши мистецтво Стародавнього Єгипту, в якому коти були важливою

сакральною твариною, та сучасних митців, ми зможемо прослідкувати цю еволюцію образу kota в пластиці скульптурного мистецтва.

Вивчення проблематики зображення образу kota чи кішки в мистецтві скульптури Стародавнього Єгипту та сучасності відіграє значну роль у дослідженні зміни бачення образу kota в суспільстві, та тих об'ємно-пластичних характеристик, якими художники створюють цей образ. Ці взаємопов'язані питання є актуальним, адже досліджень на таку тематику недостатньо для повного розуміння феномену.

Аналіз досліджень. Наукових статей або досліджень присвячених аналізу та порівнянню образів котів в мистецтві різних епох немає. Певні праці присвячені котам в культурі та мистецтві загалом присутні, зокрема можна відзначити книгу К. Кейсі, К. Фішбаха, С. Шульца (Casey, 2015). Важливими є ряд матеріалів присвячених дослідженню символічного образу кішки в мистецтві в мережі Інтернет.

Мета статті – дослідити та проаналізувати розвиток зображення кішок та котів в скульптурному мистецтві Стародавнього Єгипту та в практиці сучасних майстрів, зробити порівняльний аналіз.

Виклад основного матеріалу. Коти – найпопулярніші тварини ХХІ століття, вони є частиною нашого життя, разом з тим, існував історичний період, коли коти були навіть більш шанованими

істотами. В Стародавньому Єгипті існував цілий культ котів: їх відтворювали з каменю, малювали на посуді та побутових речах, на стінах похоронних камер, ліпили з м'яких матеріалів... На берегах Нілу вони були священні: звірів муміфікували та ховали у спеціальних контейнерах або саркофагах. В першу чергу, така популярність котів була пов'язана з утилітарною функцією котів, захисту зерна від гризунів, та навіть захисту поважних вельмож від змій. У подальшому розвитку культури та релігії, коти почали асоціюватися з богинею Бастет. Хоча ранні зображення Бастет показують її як левицю, пізніше вона прийняла форму домашнього kota або жінки з котячою головою, що може говорити про процес одомашнення котів, та включення їх в життя єгиптян.

Не дивно, що переважна більшість скульптурних зображень котів були присвячені Бастет, або мали бути надані їй як жертви. Статуетка kota, що сидить на підставі у типовій позі: випрямившись, хвіст загорнутий уздовж правого боку – таке скульптурне зображення kota є традиційним і напевно найрозповсюдженішим (Рис. 1). Він урівноважений і пильний, на сторожі від злих сил. Часто такі коти ще прикрашалися дорогоцінними сережками та візерунками. Кіт мав уособлювати в собі велич богині Бастет та бути її втіленням.

Інший вид скульптур котів присвячених культу Бастет – це статуетки для муміфікації (Рис. 2).

Рис. 1. Статуетка «Сидячий кіт». 664–350 рр. до н. е.

Рис. 2. Статуетка kota призначена для муміфікації. 332–30 рр. до н. е.

На честь Бастет муміфікували котів, іноді у дивовижних бронзових або дерев'яних контейнерах, які дарувалися їй храмам. На розглянутому нами прикладі витончені м'язи та довгі витончені ноги передають відчуття контрольованої сили. Як і інші скульптури котів в Стародавньому Єгипті, ці статуетки не мали зобразити конкретного кота, вони створювали сакральний образ.

Сучасне сприйняття котів докорінним чином відрізняється від уявлень стародавніх єгиптян. Сьогодні коти не є сакральними тваринами в переважній більшості суспільств, вони сприймаються як декоративні улюбленці, засіб боротьби від гризунів, навіть як член сім'ї. Головне, що залишилося - це любов до цих істот. Розглянуті нами приклади робіт дають змогу казати про певний канонічний образ кота в мистецтві Стародавнього Єгипту, про церемоніальний та офіційний характер скульптур. В сучасному мистецтві домінують інші тенденції. У кожної людини може бути своє власне ставлення та бачення котів, так і кожний сучасний художник може по своєму створювати скульптурні твори котів, передаючи ті аспекти цих тварин, які цікавлять саме його.

Одним з найвідоміших художників світу, який створює дивовижні скульптури котів є Ф. Ботеро. Ключовою особливістю робіт художника є робота з розміром скульптур та їх пропорцій у співвідношенні. Кожен створений ним кіт зберігає особливий характер, разом з тим, всіх котів можна точно ідентифікувати авторством Ф. Ботеро, по стилістиці перебільшення крихітних лапок, великих хвостів і крихітних або збільшених голів. Класичною для робіт скульптора є «Кіт» в Єревані (Рис. 3). З гігантським непропорційним тілом та маленькою головою, цей кіт є баченням художника, а не зображенням конкретного кота. Певне жартівливе ставлення до своїх робіт Ф. Ботеро завжди підкреслює маленькими деталями які привертають увагу, в цій роботі це висунутий язик кота.

Рис. 3. Ф. Ботеро. «Кіт». 2016 р.

Однак не всі сучасні художники так жартівливо підходять до сучасного образу котів. У своїй творчості Я. Роззета демонструє величність та грацію цих тварин. Як зазначає сама майстриня: «Темою моєї скульптури є життєва сила тварини у всій її візуальній пишності. Мета моєї роботи полягає не в тому, щоб зобразити тварину такою, якою вона виглядає в природі, просто як нагадування чогось уже відомого» (Rosetta, 2014). Саме енергію втілюють образи котів, які створені художницею. Коти займають велике значення в життя майстрині, вона створила декілька серій присвячених котам: «Африканські кішки», «Великі американські кішки», «Інші великі кішки» та «Домашні кішки». Я. Роззета на відміну від стародавніх єгиптян передає велич котів не через сакралізацію їх образу, а через лінії та форми своєї скульптури,

Рис. 4. Я. Роззета. «Гатіта». 2001 р.

Рис. 5. Т. Штикало. «Софа». 2019 р.

використовуючи такі ритми та вигини, які підкреслюють красу котів (Рис. 4).

В українському культурному середовищі коти займають значне місце. Любов до милих та пухнастих котиків можна прослідкувати не тільки в мас-медіа, але й в значних творах мистецтва, у тому числі скульптурі. В цьому контексті існує цілий концепт під назвою «Одеські коти» – серія скульптурних робіт кішок та котів від різних митців Одещини. Не дивно, що саме в цьому українському місті з'явилася ідея створення цілої низки робіт присвячених цим пухнастим, адже коти є частиною екосистеми міста, його невід'ємною частиною. В підтвердження цьому є той факт, що на сьогоднішній день, в рамках цього проєкту вже існує понад 20 повноцінних об'єктів. Однією з найпродуктивніших майстринь, яка реалізує себе в цьому проєкті та створює приголомшливі образи одеських котиків є Т. Штикало.

У своїх численних роботах з зображенням котів одеська майстриня в першу чергу прагне передати характер пухнастих, ту атмосферу та образ, які сформувалися довкола відомих котів Одеси. Це дуже сильно відрізняється від того підходу, який ми бачили в скульптурах Стародавнього Єгипту, де ніякої індивідуальності та унікальності характеру скульптури не передавали. Ця зміна в підході до створення скульптур котів дуже важлива в контексті зміни відношення до пухнастих улюбленців. Ми бачимо докорінно інше ставлення. Наприклад кішка «Софа» є втіленням одеського характеру та французького шарму, як зазначено в написі до скульптури (Рис. 5). У своїй пластиці кішка не є правдиво анатомічною, Т. Штикало підкреслює ті особливості які необхідні для виявлення її характеру майстриня гіперболізує, а менш значні ігнорує, таким чином створюючи унікальний психологічний портрет кішки.

Рис. 6. Т. Штикало. «До-ре-мя». 2019 р.

Інший цікавий приклад за авторством Т. Штикало це ціла композиція під назвою «До-ре-мя» (Рис. 6). Три коти зображені за своїм природним заняттям – мяуканням: процес, який ми майже не зустрічаємо в скульптурі єгипетських майстрів, адже цей сюжет був несумісним з божественним образом кота. Одеська скульпторка навпаки прагне якомога яскравіше продемонструвати цей процес, максимально розкриваючи пащі тварин. Більш того, одеські коти не ідеальні образи, як було раніше: в одного кота порвано вуха, в іншого – немає хвоста, ці аспекти демонструють реальне життя вуличних котів.

Одним з улюблених занять людей є переодягання котів в одяг, таким чином роблячи їх подібними до нас. Однак, якщо в стародавні часи їх прикрашали в церемоніальні прикраси, підкреслюючи особливий статус, то сьогодні костюми для котів подібні до людських. Як в скульптурі «Ізюм», в котрій кіт породи сфінкс одягнений в тільнику, одязі з яким асоціюється Одеса (Рис. 7).

Рис. 7. Т. Штикало. «Ізюм». 2021 р.

Висновки. Отже, коти з самого початку формування людської цивілізації були важливим аспектом для людства. Згідно з уявленнями стародавніх єгиптян вони створювали такі скульптурні об'єкти котів, які б втілювали їх уявлення про цих тварин. Через об'єм, пластику та форму статуй, статуєток та похоронних урн вони демонстрували своє трепетне та шанобливе ставлення.

Розглянуті роботи сучасних майстрів: Ф. Ботеро, Я. Роззети та Т. Штикало, демон-

струють, яким чином сакральний образ kota, котрий був втілений в величних та елегантних скульптурах багато століть тому, був переосмислений сучасністю. Роботи створені в XX–XXI століттях демонструють більш емоційне та індивідуальне сприйняття котів, як домашніх улюбленців та членів наших родин, що і відобразилося в специфічних та індивідуальних художніх прийомах та формах втілення образу кішок та котів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лелик С. По Одесі за котами. Як франківці шукали скульптури пухнастиків і відкривали місто. 2019. URL: <https://report.if.ua/statti/po-odesi-za-kotamy-yak-frankivci-shukaly-skulptury-puhnastykiv-i-vidkryvaly-misto-foto/> (дата звернення: 22.01.2023).
2. Зубар Д. Моріс, Базаріна, Ізюм та Чилик: історія скульптур одеських котів. 2021. URL: <https://suspilne.media/181922-moris-bazarina-izum-ta-cilik-istoriya-skulptur-odeskih-kotiv/> (дата звернення: 22.10.2022).
3. Casey C., Fischbach C., Schultz S. *Cat Is Art Spelled Wrong*. Minneapolis : Coffee House Press, 2015. 220 p.
4. Rosetta. *Skulptureworks*. 2014. URL: <http://www.gobronze.org/artists/rosetta/rosetta.html> (date of application: 22.10.2022).

REFERENCES

1. Lelyk S. *Po Odesi za kotamy. Yak frankivtsi shukaly skulptury puhnastykiv s vidkryvaly misto* [In Odesa for cats. How the Franks searched for sculptures of furry animals and discovered the city]. 2019. URL: <https://report.if.ua/statti/po-odesi-za-kotamy-yak-frankivci-shukaly-skulptury-puhnastykiv-i-vidkryvaly-misto-foto/> (date of application: 22.01.2023). [in Ukrainian].
2. Zubar D. *Moris, Bazarina, Izum ta Chilik: istoriya skulptur odes'kikh kotiv*. [Maurice, Bazarina, Izyum and Chilik: the history of sculptures of Odessa cats.]. 2021. URL: <https://suspilne.media/181922-moris-bazarina-izum-ta-cilik-istoriya-skulptur-odeskih-kotiv/> (date of application: 22.10.2022). [in Ukrainian].
3. Casey C., Fischbach C., Schultz S. *Cat Is Art Spelled Wrong*. Minneapolis : Coffee House Press, 2015. 220 p.
4. Rosetta. *Skulptureworks*. 2014. URL: <http://www.gobronze.org/artists/rosetta/rosetta.html> (date of application: 22.10.2022).